

**Verbinmuotojen käyttö monikon 1. persoonan funktiossa suomi
toisena kielenä -oppijoiden teksteissä**

Kandidaatintutkielma

Roosa Heiska

Suomen kieli

Kieli- ja viestintätieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

2018

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä – Author Roosa Heiska	
Työn nimi – Title Verbinmuotojen käyttö monikon 1. persoonan funktiossa suomi toisena kielenä -oppijoiden teksteissä	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Kandidaatintutkielma
Aika – Month and year Huhtikuu 2018	Sivumäärä – Number of pages 27
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkielmassani tarkastelen eri monikon 1. persoonan funktiossa käytettävien verbinmuotojen esiintyvyyttä ja käyttöä suomi toisena kielenä -oppijoiden teksteissä. Aiheeni on tärkeä, sillä monikon 1. persoonan funktiossa toimivien verbinmuotojen esiintyvyyttä ei ole tällä tavoin aiemmin tutkittu oppijansuomessa.</p> <p>Ensimmäinen tutkimuskysymykseni on miten monikon 1. persoonan funktiossa käytettävät muodot vaihtelevat Eurooppalaisen viitekehyksen eri taitotasolla. Suomen kielessä monikon 1. persoonan muoto on -<i>mme</i>-päätteinen (<i>me olemme</i>). Persoonapäätteisen muodon tilalla voidaan kuitenkin erityisesti epämuodollisessa kielessä käyttää morfologista passiivimuotoa (<i>me ollaan</i>). Koska monikon 1. persoonan eri muodot ovat suomessa jokseenkin eriytyneet omiin rekistereihinsä on myös relevanttia tutkia, miten konteksti vaikuttaa eri muotojen käyttöön. Toinen tutkimuskysymykseni käsittelee sitä, miten kirjoitustehtävän tehtävyyppi ja sen määrittämä muodollisuusaste vaikuttavat monikon 1. persoonan funktiossa käytettävien verbinmuotojen valintaan.</p> <p>Aineistoni koostuu Yleisten kielitutkintojen kirjoittamisen osakokeen vastauksista vuosilta 2002–2008. Vastaukset on arvioitu Eurooppalaisen viitekehyksen taitotasolle A1–C2.</p> <p>A-tasolla suurin osa monikon 1. persoonan funktiossa toimivista verbinmuodoista on persoonapäätteisiä. B-tasolle edettäessä morfologisten passiivimuotojen määrä kasvaa, ja B- ja C1-tasoilla niitä on jo lähes puolet monikon 1. persoonan funktiossa toimivista verbinmuodoista. C2-tasolla monikon 1. persoonan funktiossa toimivat morfologiset passiivimuodot taas jäävät vastauksista lähes kokonaan pois. Tehtävyyppien välillä verbinmuotojen vaihtelu ei ollut kovin yhtenäistä. Tehtävänanto vaikuttaisikin vaikuttavan eri muotojen esiintyvyyteen tehtävien muodollisuusastetta enemmän. Eri rekisterien väliset erot eivät tunnu hahmottuvan oppijoille kovin selkeästi ennen C2-tasoa. Muodollisen rekisterin lisäksi myös epämuodollisen rekisterin oppimiseen tulisikin panostaa jo alkuvaiheen S2-opetuksessa.</p>	
Asiasanat – Keywords suomi toisena kielenä, S2, Eurooppalainen viitekehys, taitotasot, verbit, rekisterit	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopiston kieli- ja viestintätieteiden laitos	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 AIEMPI TUTKIMUS	3
3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	5
3.1 Verbinmuodot monikon 1. persoonan funktiossa	5
3.2 Suomen kielen rekisterit	7
3.3 Toisen kielen oppiminen	8
4 AINEISTO JA MENETELMÄT	9
5 ANALYYSI JA TULOKSET	11
5.1 Yleisiä linjoja	11
5.2 Monikon 1. persoonan funktiossa toimivien verbinmuotojen esiintyvyys taitotasoilla A1–C2	13
5.2.1 Persoonapäätteiset muodot ja morfologiset passiivimuodot	13
5.2.2 Ilmisubjektilliset ja ilmisubjektittomat muodot	14
5.3 Monikon 1. persoonan funktiossa toimivien verbinmuotojen esiintyvyys eri tehtävätyypeissä	16
5.3.1 Monikon 1. persoonaan viittaavien muotojen määrä eri tehtävätyypeissä	16
5.3.2 Monikon 1. persoonaan viittaavien muotojen vaihtelu eri tehtävätyypeissä	17
5.4. Monikon 1. persoonan imperatiivin funktiossa toimivat verbinmuodot	21
5.5 Yhteenveto	23
6 PÄÄTÄNTÖ	25
LÄHTEET	27

1 JOHDANTO

Monikon 1. persoonan norminmukainen muoto on suomen kielessä *-mme*-päätteinen (*olemme*). Tämä muodon kanssa voi esiintyä monikon 1. persoonan pronominisubjekti (*me olemme*), joka ei kuitenkaan ole pakollinen, sillä lauseen persoona ilmenee pelkästä verbistäkin. Kuten monilta muiltakin osin, myös monikon 1. persoonan funktiossa toimivien verbinmuotojen osalta suomen kieli ei kuitenkaan käytännössä aina toimi normien mukaan. Viitattaessa monikon 1. persoonaan käytetään epävirallisemmissa kielimuodoissa persoonapäätteisten muotojen rinnalla ja usein niiden tilalla morfologista passiivimuotoa, joka sekin voi esiintyä sekä ilmipannun pronominisubjektin kanssa (*me ollaan*) että ilman sitä (*ollaan*).

Tällä tutkimuksella pyrin kartoittamaan näiden monikon 1. persoonan funktiossa toimivien verbinmuotojen käytön variaatiota suomi toisena kielenä -oppijoiden teksteissä. Koska monikon 1. persoonan funktiossa käytetyissä verbinmuodoissa ei ole varsinaisesti kyse vääristä tai oikeista muodoista, vaan pikemminkin keskenään vaihtelevista tilanteisista varianteista, on mielenkiintoista tarkastella, kuinka muodot esiintyvät oppijansuomessa.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavanlaiset:

1. Miten monikon 1. persoonan funktiossa käytettävät muodot vaihtelevat Eurooppalaisen viitekehyksen eri taitotasoilla?
2. Miten kirjoitustehtävien tehtävätyyppi vaikuttaa eri verbinmuotojen valintaan?

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni kartoittaa eri monikon 1. persoonan funktiossa toimivien muotojen esiintyvyyttä Eurooppalaisen viitekehyksen (myöhemmin EVK) taitotasoilla A1–C2. Tarkastelen muotojen esiintymistä laadullisella otteella. Laadullisen analyysin tueksi olen luokitellut ja taulukoinut teksteissä esiintyvät monikon 1. persoonan funktiossa toimivat verbinmuodot saadakseni tarkempaa tietoa niiden esiintyvyydestä eri taitotasoilla. Laadullisen tarkastelun pohjana toimivat kuvaukset suomen kielen rakenteesta ja käytöstä. Tarkastelen myös, miten tulokseni näyttävät aiemman aiheesta tehdyn tutkimuksen valossa. Tarkastelemalla monikon 1. persoonan ilmaisemista eri taitotasoilla toivon valottavani myös hieman monikon 1. persoonan funktiossa käytettävien verbinmuotojen oppimisprosessia.

Jälkimmäinen tutkimuskysymykseni puolestaan keskittyy tarkastelemaan, onko monikon 1. persoonan muotojen valinta yhteydessä tehtävätyyppiin ja sen määrittämään vastauksen muodollisuusasteeseen. Eri tehtävätyypit ohjaavat kirjoittamaan erilaisia vastaustekstejä, joten

niillä voidaan olettaa olevan vaikutusta eri muotojen esiintyvyyteen. Tekstin muodollisuusasteen taas voidaan olettaa olevan merkittävä tekijä muotojen valinnassa, koska monikon 1. persoonan funktiossa toimivat muodot ovat suomen kielessä melko selkeästi eriytyneet eri rekistereihin (ks. luvut 3.1 ja 3.2). Myös tehtävätyyppien välisen laadullisen tarkastelun pohjaksi kartoitan taulukoiden avulla, kuinka paljon kutakin muotoa esiintyy kunkin tehtävätyypin teksteissä. Tämän jälkeen tutkin, mitkä tekijät mahdollisesti motivoivat eri monikon 1. persoonan funktiossa toimivien verbinmuotojen valintaa sikäli, kun valinnasta edes on kyse. Hypoteesinani on, että morfologisia passiivimuotoja esiintyy eniten rekisteriltään epämuodollisissa teksteissä, ja *-mme*-päätteisiä muotoja muodollisemmissa teksteissä. Toki oppimisen alkuvaiheessa oppijat eivät kykene välttämättä erottamaan eri rekisterejä toisistaan, mutta erityisesti pidemmälle edettäessä kuuluu eri rekisterien hallinta sujuvaan kielitaitoon.

Tutkimukseni on tärkeä, sillä suomen kaksi eri rekisteriä, muodollinen ja epämuodollinen rekisteri, eroavat toisistaan melko paljon, mikä voi aiheuttaa haasteita suomen kielen opetukselle ja oppijoille (Martin 1999: 168–169). Kummankin rekisterin hallinta on kuitenkin ympäristön kohdekielisyysvuoksi olennaista nimenomaan S2-oppijoille. Tutkimuksella pyrin monikon 1. persoonan funktiossa toimivien muotojen esiintymistä tarkastelemalla valottamaan eri rekisteriä edustavien muotojen oppimisprosessia ja sen myötä myös hieman eri rekisterien hallintaa oppijankielessä. Tutkimuksen kautta on mahdollista saada jonkinlaisia ajatuksia paitsi monikon 1. persoonan funktiossa toimivien muotojen oppimiseen ja opettamiseen, myös suomen kielen eri rekisterien huomioimiseen opetuksessa.

2 AIEMPI TUTKIMUS

Suomi toisena kielenä -oppijoiden kielitaidon kehittymistä Eurooppalaisen viitekehyksen taitotasoilta toiselle on tutkittu melko runsaasti. Analysoimalla oppijankieltä eri taitotasojen välillä on pyritty hahmottelemaan kuvaa erilaisten suomen kielen rakenteiden ja ilmiöiden oppimisesta ja oppimisjärjestyksestä. Cefling-aineistosta, jota myös omassa tutkimuksessani käytän, on tehty melko paljon samantapaista taitotasojen välistä tutkimusta kuin omani. Oppijankielen verbeistä Cefling-aineistosta on aiemmin tarkasteltu muun muassa verbiketjujen kehkeytymistä (Paavola 2008), verbejä *mennä* ja *tulla* (Puhakka 2010), rektioilmauksia (Nucci 2013) sekä negaatioilmauksia (Halttunen 2014). Kaikissa näissä tutkielmissa on tarkasteltu kielitaidon kehittymistä EVK:n eri taitotasojen välillä. Oppijoiden monikon 1. persoonan funktiossa käyttämiä verbinmuotoja ei kuitenkaan ole aiemmin tällä tavoin eri taitotasojen tai rekisterien välillä tarkasteltu.

Omaa aihettani sivuaa Mikael Törö maisterintutkielmassaan (2017), jossa hän tarkastelee yksikön 1. persoonan ilmisubjektin esiintymistä kirjoitetussa oppijankielessä eri taitotasolla. Törön aineistona on nuorten suomi toisena kielenä -oppijoiden tekstejä. Yksikön 1. persoonan ilmisubjektien esiintyvyyden lisäksi hän tarkastelee myös, miten ilmisubjektit esiintyvät eri semanttisissa verbiluokissa. Lisäksi hän tutkii, vaikuttaako verbien esiintymisfrekvenssi ilmisubjektin esiintyvyyteen. Tutkielmassaan Törö havaitsi, että oppijankielen ilmisubjektit vähenevät kielitaidon tason parantuessa. Koska myös omassa tutkimuksessani olen erottanut monikon 1. persoonaan viittaavista verbinmuodoista erikseen ilmisubjektilliset ja ilmisubjektittomat muodot, saan Törön tutkimuksesta mielenkiintoisen vertailukohdan ilmisubjektillisten ja ilmisubjektittomien muotojen vaihtelulle omassa aineistossani.

Omaan aiheeseeni osittain läheisesti liittyy myös Marja Seilosen väitöskirja Epäsuora henkilöön viittaaminen oppijansuomessa (2012). Väitöskirjassaan Seilonen tarkastelee muun muassa oppijansuomen passiivirakenteita, mutta päähuomio on passiivin impersonaalisessa käytössä. Tutkimuksessa kuitenkin mainitaan myös passiivin käytöstä persoonamuotona viittaamassa monikon 1. persoonaan. Tutkimuksessa havaittiin, että aikuiset suomenoppijat käyttävät passiivia monikon 1. persoonan funktiossa kaikilla kielitaitotasolla, joskin C2-tasolla sen käyttö on jo hyvin harvinaista. Nuoret suomi toisena kielenä -oppijat puolestaan käyttävät A1-tasolla lähes pelkästään persoonapäätteistä muotoa, mutta siirryttäessä ylemmille taitotasolle passiivimuotojen määrä monikon 1. persoonan funktiossa kasvaa nuorten teksteissä. Mielen-

kiintoinen huomio tutkimuksessa on se, että vaikka nuoret A1-tasolla käyttävät lähes yksinomaan kirjoitetun kielen mukaista persoonapäätteistä muotoa viitatessaan monikon 1. persoonaan, sisältävät tämän tason tekstit kuitenkin muilta osin hyvin paljon puhutun kielen piirteitä. (Seilonen 2012: 87–90.)

Mielenkiintoisen vertailukohdan omalle tutkimukselleni luonee myös Tiina Moisanderin pro gradu -tutkielma (2014), jossa hän tarkastelee kuuden S2-oppikirjan dialogien verbeissä ilmeneviä puhutun kielen piirteitä. Vaikka kaikki yleisiin kielitutkintoihin osallistuvat S2-oppijat eivät saa S2-opetusta, eikä kaikessa S2-opetuksessa käytetä oppikirjoja, varsinkaan juuri jotakin kuudesta Moisanderin tarkastelemasta kirjasta, saa oppikirjoja pohjalta kuitenkin jonkinlaista kuvaa siitä, miten ja missä vaiheessa erilaisia kielen ilmiöitä S2-opetuksessa käsitellään. Oppikirjat ovat nimittäin usein keskeinen osa oppituntien toimintaa, ja niitä voidaan myös käyttää auktoriteettina ”oikean” kielen määrittelyssä (Tanner 2012: 9).

Moisanderin mukaan passiivimuodon käyttö monikon 1. persoonan funktiossa on oppikirjoissa yleinen tapa tuoda dialogeihin puhutun kielen piirteitä. Monikon 1. persoonaan viittaavaa passiivimuotoa esiintyy kaikissa kuudessa hänen tarkastelemassaan kirjassa, mutta kolmessa kirjoista passiivin käyttö monikon 1. persoonan funktiossa on melko säännöllistä. Sen sijaan monikon 1. persoonan imperatiivin funktiossa passiivimuotoa käytetään esimerkiksi kehotuksissa ja ehdotuksissa kaikissa kuudessa kirjassa, myös niissä, joissa ei muuten lainkaan käsitellä passiivin käyttöä monikon 1. persoonan funktiossa. (Moisander 2014: 36–38, 42.)

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

3.1 Verbinmuodot monikon 1. persoonan funktiossa

Suomen kielessä verbit taipuvat persoonamuodoissa ja monikon 1. persoonassa verbin persoonapäätte on *-mme*. Lauseen finiittiverbi ja subjekti kongruoivat keskenään persoonan suhteen niin, että lauseen persoona on nähtävissä sekä subjektista että verbistä. (ISK §107.) Koska subjektin kieliopillinen persoona käy ilmi lauseen finiittiverbistä, eivät subjektia ilmaisevat persoonapronominit ole pakollisia lauseessa. Erityisesti näin on 1. ja 2. persoonan pronomien kohdalla. Kolmannessa persoonassa subjektipronominin poisjäämisen mahdollisuudet ovat sen sijaan rajatummalla (ks. esim. Helasvuo & Laitinen 2006: 173–174, 181–183). Erityisesti kirjoitetussa kielessä subjektipronominit jäävät usein pois, mutta puheessa finiittiverbit esiintyvät useammin subjektipronominin kanssa kuin ilman sitä (Helasvuo & Laitinen 2006: 174, 179; ISK §1268). Verbin yhteyteen ilmipannusta subjektipronominista ja sitä vastaavista rinnasteisista substantiivilausekkeista, joiden osana on persoonapronomini (esim. *minä ja perheeni*) käytän tutkimuksessani nimitystä ilmisubjekti.

Helasvuon ja Laitisen (2006: 177) mukaan morfologinen passiivimuoto (esim. *me ollaan*) on laajalti korvannut persoonapäätteisen monikon 1. persoonan muodon nykysuomen epävirallisessa rekisterissä. Myös Pertilä (2000: 135) ja Shore (1986: 33) toteavat morfologista passiivimuotoa käytettävän monikon 1. persoonan funktiossa paitsi puheessa myös epävirallisessa kirjoitetussa kielessä. Iso suomen kielioppi sen sijaan rajaa passiivimuodon käytön monikon 1. persoonan funktiossa puheeseen (ISK §1272).

Käytettäessä passiivimuotoa monikon 1. persoonan funktiossa (pois lukien imperatiivi) on monikon 1. persoonan subjektipronomini Ison suomen kieliopin mukaan jokseenkin pakollinen (ISK §1272). Tämä perustuu siihen, että *me*-pronominin paikantaa passiivimuodon viittauksen, eikä viittausta näin voida tulkita avoimeksi. Todellisuudessa subjektipronominia ei kuitenkaan aina toisteta, vaan *me*-pronominillisen muodon jälkeen tekstissä voidaan käyttää passiivimuotoja myös ilman ilmipantua subjektia siten, että verbinmuodon voidaan kuitenkin tulkita viittaavan elliptisesti monikon 1. persoonaan. (Helasvuo 2006: 252–253; ISK §1326; Shore 1986: 33.)

Aidossa kielenkäytössä passiivimuoto ei siis läheskään aina edellytä subjektipronominia, jotta se voitaisiin tulkita monikon 1. persoonaan viittaavaksi. Koska ilmisubjektiton monikon

1. persoonaan viittaava passiivimuoto ei morfologisesti eroa viittaussuhteeltaan avoimesta passiivista lainkaan, on näiden muotojen kulloinenkin viittausala kuitenkin aina pääteltävä kontekstista käsin (Helasvuo 2006: 253). Usein ero monikon 1. persoonan funktiossa käytettävän passiivin ja ”aidon”, viittaussuhteeltaan avoimen passiivin välillä onkin hyvin häilyvä, eikä välttämättä aina edes kontekstin perusteella voida yksiselitteisesti määrittellä viittaako ilmisubjektiton passiivimuoto määräiseen ryhmään (*me*) vai onko viittauksen ala epämääräisempi, yleistävä (Shore 1986: 33).

Suomen kielessä morfologinen passiivimuoto on erityisen yleinen monikon 1. persoonan imperatiivin funktiossa sekä muodollisessa että epämuodollisessa rekisterissä (esim. *Mennään jo!*). Lauranto (2013: 164) toteaa, että nykysuomessa passiivin preesensmuoto on lähes täysin korvannut monikon 1. persoonan imperatiivimuodon (esim. *menkäämme*). Myös Iso suomen kielioppi pitää *-mme*-päätteistä monikon 1. persoonan imperatiivimuotoa arkaistisena ja toteaa sen olevan käytöltään hyvin rajattu (ISK §1656). Sekä monikon 1. persoonan indikatiivia että imperatiivia voidaan siis ilmaista muodolla, joka on morfologisesti passiivin indikatiivin preesensmuoto. Imperatiivin funktiossa käytettävä passiivimuoto eroaa monikon 1. persoonan indikatiivin funktiossa toimivasta passiivimuodosta siten, että imperatiivilauseessa verbi on tyypillisesti lauseen alussa ja lauseesta useimmiten puuttuu ilmisubjekti (ISK §1654).

Suomen kielessä mahdollisia monikon 1. persoonan funktiossa toimivia muotoja ovat siis ilmisubjektillinen ja ilmisubjektiton *-mme*-päätteinen muoto sekä ilmisubjektillinen ja ilmisubjektiton morfologinen passiivimuoto: *me olemme, olemme, me ollaan ja ollaan* (mukaan lukien näiden tempukset ja modukset, paitsi passiivin imperatiivi *oltakoon* ja potentiaali *oltaneen*, joilla ei voida viitata monikon 1. persoonaan). Selkeyden ja luettavuuden vuoksi kutsun tässä tutkimuksessa ilmisubjektillista monikon 1. persoonan funktiossa toimivaa morfologista passiivimuotoa myös *me ollaan* -muodoksi, ja ilmisubjektitonta monikon 1. persoonan funktiossa toimivaa passiivia *ollaan*-muodoksi. Vastaavasti käytän ilmisubjektillisesta monikon 1. persoonan muodosta toisinaan nimitystä *me olemme* -muoto ja ilmisubjektittomasta taas nimitystä *olemme*-muoto.

Edellä esitetyn perusteella voidaan todeta, että muodollisen rekisterin mukaisia muotoja ovat *-mme*-päätteiset muodot (*olemme, me olemme*) ja epämuodollisen rekisterin mukaisia muotoja morfologiset passiivimuodot (*me ollaan, ollaan*). Muista muodoista poiketen ilmisubjektitonta passiivimuotoa ei tosin voida morfologiansa perusteella absoluuttisesti tulkita monikon 1. persoonaan viittaavaksi, vaan viime kädessä konteksti määrittää passiivimuodon kulloisenkin viittauskohteen.

3.2 Suomen kielen rekisterit

Tutkimukseni aineiston vastausten muodollisuusaste vaihtelee tehtävätyyppien ja tehtävänäntojen mukaan virallisesta kielenkäytöstä (esim. työhakemus) hyvin arkikieliseen viestintään (esim. viesti ystävälle). Täten osa aineistoni tehtävistä sallii hyvinkin epävirallisen rekisterin käyttöä, kun taas osa edellyttää virallisemmän rekisterin hallintaa. Käsitteenä rekisteri tarkoittaa yleisesti kielenkäytön tilanteista vaihtelua, mutta sillä voidaan myös tarkemmin viitata kielen muodollisuuden asteeseen (esim. ylätyyli tai arkikieli) (Shore & Mustonen 2006: 38–39). Tässä tutkimuksessa käytän rekisterin käsitettä viittaamaan kahteen suomen kielen muodollisuuden asteeseen. Virallinen tai muodollinen rekisteri on nimensä mukaisesti muodollisemmissa tilanteissa käytetty kielimuoto. Tämä rekisteri on kirjoitetulle kielelle tyypillisempi. Epävirallinen tai epämuodollinen rekisteri taas on puhutulle kielelle tyypillisempi, eikä se aina noudata standardisoidun yleiskielen kaikkia normeja. Vaikka tutkimuksessani käytännön syistä jaan suomen kielen kahtia muodolliseen ja epämuodolliseen rekisteriin, on tärkeää huomioida, että todellisessa kielenkäytössä jako ei ole näin yksioikoinen. Rekisterejä on todellisuudessa useita, eikä eri rekisterien vaihtelu ole aina yksiselitteistä niin, että voitaisiin todeta yhden tekstin edustavan vain yhtä rekisteriä.

Epämuodollisesta rekisteristä käytetään myös nimitystä puhekieli ja muodollisesta nimitystä kirjakieli. Näiden termien hankaluus on kuitenkin se, että toisinaan termien katsotaan viittaavan myös kielenkäytön kanavaan siten, että kirjakieltä vain kirjoitettaisiin ja puhekieltä puhuttaisiin. Tosiasiassa näin ei kuitenkaan ole, sillä esimerkiksi tekstiviestit sisältävät usein hyvinkin epämuodollista kirjoitettua kieltä, kun taas esimerkiksi juhlapuhe voi olla rekisteriltään hyvinkin muodollinen. (Viinikka & Voutilainen 2013.) Erityisesti nykyään epämuodollisen rekisterin käyttöala on erilaisten sähköisten viestintävälineiden ja sosiaalisen median myötä laajentunut puheesta myös moniin kirjoitettuihin teksteihin, ja 'puhekieltä' kohtaakin yhä enenevässä määrin myös kirjoitettuna (Ahonen & Peltola 2015).

Lisäksi katson termien 'puhekieli' ja 'kirjakieli' sisältävän tiettyjä eri kielimuotojen arvostukseen liittyviä konnotaatioita. Hakulisen (2006: 128) mukaan puhekieleen liittyy usein käsitteenä negatiivisia mielikuvia, ja se saattaa näyttäytyä jonkinlaisena huonompana tai huolittelemattomana versiona kirjakielestä. Tutkielmani tarkoituksena ei kuitenkaan ole arvottaa erilaisia kielimuotoja, vaan lähtökohtani on pikemminkin se, että kummallakin kielimuodolla on omat käyttökontekstinsä, joissa ne ovat ensisijaisia. Käytän siis näistä kahdesta rekisteristä läpi tutkimuksen nimityksiä epävirallinen/epämuodollinen ja virallinen/muodollinen rekisteri.

3.3 Toisen kielen oppiminen

Tutkimukseni on osa suomi toisena kielenä -tutkimusta ja täten myös laajemmin osa toisen kielen oppimisen tutkimusta. Sekä toisella että vieraalla kielellä tarkoitetaan äidinkielen jälkeen opittua kieltä. Suomessa toisen kielen oppiminen erotetaan yleensä vieraan kielen oppimisesta siten, että toinen kieli on kieli, joka opitaan kohdekielisessä ympäristössä. Vieras kieli puolestaan opitaan ympäristössä, jossa käytetään muita kieliä kuin opittavaa kieltä. (Suni 2008: 29.)

Tutkielmani taustalla on käyttöpohjainen näkökulma kielenoppimisesta. Käyttöpohjaisessa lähestymistavassa kielitaito nähdään kokoelmana erilaisia käytössä kehkeytyneitä (emergeoituneita) konstruktioita, jotka karttuvat sitä mukaa, kun kieltä kohdataan erilaisissa käyttötilanteissa. (Mustonen 2015: 44–46.) Kielitaidon karttuminen on siis tiivistä yhteydessä oppijan kohtaamiin kielellisiin esiintymiin, joille altistumisen kautta oppijalle vähitellen hahmottuu kokonaiskuva paitsi jonkin kielellisen yksikön muodosta, myös sen merkityksestä ja käytöstä eri konteksteissa.

Käyttöpohjainen näkökulma nousee keskeiseksi erityisesti toisen kielen oppimisessa, kun kieltä opitaan kohdekielisessä ympäristössä. Suomi toisena kielenä -oppijoiden kohtaamiset suomen kielen kanssa eivät rajoitu vain oppituntien ja koulun kontekstiin, vaan kieli on läsnä jokapäiväisessä elämässä, jolloin oppijoiden mahdollisuudet oppia kieltä ovat huomattavasti laajemmat kuin opiskeltaessa kieltä vieraana kielenä. Oleskellessaan suomenkielisessä ympäristössä oppijat luonnollisesti kohtaavat ja myös oppivat erilaista kieltä, kuin mitä he oppikirjoissa tai oppitunneilla kohtaisivat. Toisaalta oleskelu suomenkielisessä ympäristössä myös vaatii oppijoita hallitsemaan sekä virallisempia että epävirallisempia kielimuotoja, jos nämä haluavat pärjätä arkielämässä suomen kielellä.

4 AINEISTO JA MENETELMÄT

Aineistoni koostuu alun perin Jyväskylän yliopiston Cefling-hanketta varten kerätyistä Yleisten kielitutkintojen kirjoittamisen osakokeen vastauksista vuosilta 2002–2008. Vastaukset on valmiiksi luokiteltu Eurooppalaisen viitekehyksen taitotasolle A1–C2. Yleiset kielitutkinnot ovat aikuisille kielenoppijoille suunnattuja virallisia kielikokeita, joissa mitataan yksilön toiminnallista kielitaitoa erilaisissa käytännön tilanteissa. Yleinen kielitutkinto on mahdollista suorittaa kolmella eri tasolla (perus- keski- ja ylin taso), joista osallistuja valitsee itselleen sopivimman. Yleisten kielitutkintojen testeissä on neljä eri osakoetta: tekstin ymmärtäminen, kirjoittaminen, puheen ymmärtäminen ja puhuminen. Kirjoittamisen osakoe koostuu kolmesta erityyppisestä tehtävästä, joiden kontekstit vaihtelevat tuttavallisista puolivirallisiin ja ylemmillä tasoilla virallisiin. (Opetushallitus 2011: 7, 19–20.) Sekä EVK:ssä että Yleisissä kielitutkinnoissa keskiössä on käytännön kielitaito ja erilaisista kommunikatiivisista tilanteista selviytyminen. EVK:n ja Yleisten kielitutkintojen taitotasot ovat keskenään yhteismitallisia niin, että Yleisten kielitutkintojen perustaso (tasot 1 ja 2) vastaa Viitekehyksen A-tasoa, keskitaso (tasot 3 ja 4) B-tasoa ja ylin taso (tasot 5 ja 6) C-tasoa. (EVK 2003: 19, 28; Opetushallitus 2011: 22.)

Aineistoni vastaukset edustavat kolmea tehtävätyyppiä, jotka ovat epämuodollinen viesti, muodollinen viesti ja mielipidekirjoitus. Jokaisen tehtävätyypin alla on erilaisia tehtävänantoja, jotka määrittelevät tarkemmin vastauksen tekstilajin (sähköpostiviesti, kutsu, asiakaspalaute jne.) Yhden tehtävätyypin vastaukset voivat siis edustaa useita tekstilajeja, mutta kaikilla yhden tehtävätyypin tekstilajeilla on sama tehtävätyypin määrittämä perimmäinen tavoite: välittää viesti tai ilmaista mielipide. Tehtävätyypit määrittävät myös vastausten muodollisuusasteen ja täten samalla karkeasti rekisterin, jota vastaustekstin tulisi edustaa. Epämuodollinen viesti edellyttää epämuodollisen rekisterin käyttöä, ja muodollinen viesti taas muodollisen rekisterin hallintaa. Muodollisten viestien muodollisuus tosin vaihtelee taitotasoinen niin, että tehtävänannot ovat perustasolla hieman vähemmän muodollisia kuin ylemmillä tasoilla (esim. perustasolla asiakaspalaute ravintolakäynnistä, keskitasolla sähköpostiviesti verkkokauppaan ja ylimmällä tasolla työhön liittyvä sähköposti). Mielipidetekstien muodollisuusastetta ei ole tehtävätyypissä eksplisiittisesti ilmaistu, mutta ne ovat tehtävänantojen tekstilajien perusteella lähinnä muodolliseen rekisteriin kuuluvia, esimerkiksi sanomalehtiin tarkoitettuja mielipidekirjoituksia.

Aloitin aineiston luokittelun käymällä läpi kunkin tehtävätyypin vastaukset jokaiselta taitotasolta. Aineiston kohtuullinen laajuus (669 vastausta) mahdollisti aineiston manuaalisen lä-

pikäymisen. Aluksi rajasin aineistosta erilleen ne vastaukset, joissa esiintyi monikon 1. persoonaan viittaavia verbinmuotoja (256 vastausta). Tämän jälkeen luokittelin nämä verbinmuodot monikon 1. persoonan muotoihin ja monikon 1. persoonan funktiossa toimiviin morfologisiin passiivimuotoihin, jotka kummatkin jaoin vielä kahteen luokkaan riippuen siitä, onko niissä ilmisubjekti vai ei. Oman kategoriansa saivat myös epäselvät muodot, jotka ilmisubjektin perusteella selvästi viittaavat monikon 1. persoonaan, mutta joita ei kuitenkaan verbinmuodon epätarkkuuden vuoksi voi varmuudella sijoittaa mihinkään neljästä aiemmasta kategoriasta. Esimerkkejä kustakin kategoriasta on nähtävissä taulukossa 1. Muotojen jaottelussa ensisijainen kriteeri oli merkitys, ei niinkään muotojen oikeellisuus. Kuten taulukosta 1 näkee, olen hyväksynyt mukaan kaikki virheellisetkin monikon 1. persoonan funktiossa toimivat muodot sikäli, kun niistä on voinut päätellä kirjoittajan yrittävän viitata monikon 1. persoonaan.

Taulukko 1. Aineiston luokittelukategoriat.

Kategoria	Esimerkki
ilmisubjektittomat m. 1. p. muodot	matkustamme, tansimme
ilmisubjektilliset m. 1. p. muodot	me voimme, me oppimme
ilmisubjektittomat morf. passiivit m.1.p. funktiossa	tavataanko, olaan
ilmisubjektilliset morf. passiivit m.1.p. funktiossa	me voidaan, me luetaa
epäselvät	me korvattaisimme, me ei puhu

Aineistoni *ollaan*-muodoista erottelin erikseen vielä ne muodot, jotka toimivat monikon 1. persoonan imperatiivin funktiossa. Ratkaisu perustuu siihen, että koska monikon 1. persoonan imperatiivimuoto on nykyään lähes täysin korvautunut morfologisella passiivimuodolla, ei monikon 1. persoonan imperatiivin ilmaisemiselle ole aineistoni konteksteissa oikeastaan muuta tapaa kuin *ollaan*-muoto. Tällöin ei myöskään ole kovin olennaista tutkia monikon 1. persoonan imperatiivin funktiossa toimivien verbinmuotojen käytön vaihtelua. Imperatiivin funktiossa toimivien muotojen osuus monikon 1. persoonan funktiossa toimivista passiivimuodoista eri taitotasoilla tarjoaa kuitenkin nähdäkseni oman mielenkiintoisen näkökulmansa oppijankielen vaiheisiin. Siltä osin analysoinkin niitä omassa alaluvussaan.

Tarkastellessani ilmisubjektillisten muotojen määrää aineistossani olen niin ikään rajannut monikon 1. persoonan imperatiivin funktiossa toimivat muodot tarkastelun ulkopuolelle. Koska käskylauseeseen ei syntaktisesti kuulu subjektia (ISK §889), ei niiden ilmisubjektittomuus perustu kirjoittajan valintaan. Imperatiivin funktiossa toimivien muotojen rajaaminen pois antaa siis hieman tarkemman kuvan ilmisubjektillisten ja ilmisubjektittomien muotojen suhteesta, kun halutaan tarkastella nimenomaan oppijoiden tekemiä valintoja.

5 ANALYYSI JA TULOKSET

5.1 Yleisiä linjoja

Monikon 1. persoonaan viittaavia muotoja esiintyy aineistossani yhteensä 564 kappaletta. Persoonapäätteisiä muotoja on muodoista yli puolet, yhteensä 58 % ja monikon 1. persoonan funktiossa toimivia passiivimuotoja 40 %. Lopun 2 % muodostavat epäselvät muodot, joiden voidaan ilmisubjektin perusteella todeta viittaavan monikon 1. persoonaan, mutta joita ei kuitenkaan muodon epätarkkuuksien vuoksi voi selvästi luokitella passiivimuodoiksi tai persoonapäätteisiksi muodoiksi. Tällaisia muotoja ovat aineistossani esimerkiksi *me maksoi*, *me korvataisimme* ja *me vois*. Aineistossani morfologiset passiivimuodot (esimerkeissä *kursiivilla*) esiintyvät usein rinnakkain monikon 1. persoonan muotojen (esimerkeissä **lihavoituina**) kanssa, kuten esimerkeissä (1), (2) ja (3).

- 1) Jos *annetaan* peräksi muutaman vuoden päästä **emme kuule** enää puhdasta suomen kieltä, vaikka ei se nytkään ole kovin ”puhdas”.
- 2) Ehdotan viidettätoista joulukuuta uudeksi tapaamisajaksi ja silloin *voidaan* pitää taas hauskaa kuten **me** aina **pidämme** eli kuin ellun kanat.
- 3) Toisalta kaupungissa on kaikki mukavuudet: kauppa lähellä, suihku ja juokseva vesi, jos **tarvitsemme** lääkäri heti *voidaan* olla sairaalassa.

Muodoista selvästi yleisimpiä ovat *olemme*-muodot, joita aineistossani on 41 % kaikista muodoista (230 kpl). Seuraavaksi yleisimpiä ovat *ollaan*-muodot (37 %, 211 kpl). Ilmisubjektilliset muodot ovat aineistossani selvästi harvinaisempia: *me olemme* -muotoja on aineistossani 17 % (98 kpl) ja *me ollaan* -muotoja vain 3 % (16 kpl) monikon 1. persoonaan viittaavista muodoista. Yhteensä ilmisubjektittomat muodot kattavat siis aineistostani lähes neljä viidesosaa ilmisubjektillisten muotojen osuuden jäädessä 20 prosenttiin.

Niistä *-mme*-päätteisistä muodoista, jotka ilmisubjektin voivat syntaktisesti saada, vain 30 prosenttia on ilmisubjektillisiä. Ilmisubjektillisten muotojen vähyyttä selittänee pitkälti lauseen subjektin ja finiittiverbin kongruointi, joka mahdollistaa subjektipronominin poisjättämisen. Lisäksi suomen yleiskielessä 1. ja 2. persoonan subjektipronominien poisjätto on itse asiassa ollut jo pitkään suositeltua, sillä pronominit on katsottu lauseessa ylimääräisiksi (Helasvuo & Laitinen 2006: 179). Persoonapäätteisissä muodoissa lienee siis odotuksenmukaistakin, että ilmisubjektittomat muodot ovat ilmisubjektillisiä yleisempiä.

Vielä yleisempää ilmisubjektittomuus on passiivimuodoissa. Kaikista monikon 1. persoonan funktiossa toimivista passiivimuodoista 93 % on *ollaan*-tyyppiä. *Me ollaan* -tyyppisten

muotojen vähyyteen vaikuttaa osittain se, että monikon 1. persoonaan viittaavista passiivimuodoista lähes puolet (105 kpl) toimii imperatiivin funktiossa, eivätkä ne täten edes voisi saada ilmisubjektia. Kun imperatiivin funktiossa toimivat passiivimuodot rajataan pois, nousee *me ollaan* -muotojen osuus 13 prosenttiin. *Ollaan*-tyyppisten muotojen osuus on imperatiivin funktiossa toimivien muotojen poisrajauksen jälkeenkin kuitenkin 87 %. Tätä voidaan pitää hieman yllättävänä, sillä toisin kuin *-mme*-päätteisestä muodosta, ei passiivimuodosta yksin voi päätellä lauseen persoonaa (ks. luku 3.1).

Aineistossani viittaus monikon 1. persoonaan käykin *ollaan*-muotojen kohdalla usein ilmi niin, että pronomini on ilmipantu tekstin ensimmäisen verbinmuodon yhteyteen, jonka jälkeen seuraavien lauseiden voidaan tulkita viittaavan monikon 1. persoonaan elliptisesti. Tämä selittää osittain *me ollaan* -tyyppisten muotojen vähyyttä aineistossani. Esimerkissä (4) kirjoittaja ankkuroi viittauksen ensimmäisessä verbissä ilmisubjektilla *me*, jonka jälkeen myös kaikki seuraavat muodot ovat tulkittavissa monikon 1. persoonaan viittaaviksi, vaikka ne morfologisesti ovatkin passiiveja.

- 4) Näin *me istuttiin* vierekkäin kivellä, *liotettiin* varpaita lämpöisessä vedessä ja *kuuneltiin* lintujen laulua. Itaisin *luettiin* kirjaa ja *istuttiin* nuotiolla. *Eikä lannistuttu* siitä, että *eksyttiin* moneen kertaan metsään!

Selkeän pronominisubjektin puuttuessa rajanveto monikon 1. persoonaan viittaavan morfologisen passiivin ja viittauksen avoimeksi jättävän 'aidon' passiivin välillä oli aineistossani ajoittain haastavaa. Useimmiten kontekstuaaliset seikat kuitenkin ohjasivat tulkinnan suuntaan tai toiseen. Esimerkiksi omistusliitteen käyttö (esimerkissä (5)) ja erilaiset puhujan inklusiivisuutta korostavat sanat, kuten *yhdessä* (esimerkissä (6)), *kanssa* (esimerkissä (7)) ja *kaikki* (esimerkissä (8)), kielivät viittauksen kohdistuvan monikon 1. persoonaan. Esimerkissä (8) huomionarvoista on se, että ensimmäisen morfologisen passiivin *maksetaan* viittaus ankkuroituu kvanttoripronominin *kaikki* ansiosta monikon 1. persoonaan, mutta virkkeen jälkimmäinen passiivi voi saada myös eksklusiivisen avoimen tulkinnan: sosiaalihuoltoa kustantaa epämääräinen joukko ihmisiä, joihin kirjoittaja ei kuulu, ja jonka jäseniä kirjoittaja ei edes välttämättä tiedä tarkemmin. Joissain tapauksissa myös *me*-pronomini muualla tekstissä ankkuroi viittauksen monikon 1. persoonaan, kuten esimerkissä (9).

- 5) *Siivotetaan* yhteisvoimiin asumisympäristömme ja *rakennetaan* lapsillemme leikkikentän uusiksi!
 6) *Siivotaan yhdessä* yhtiön piha noin 2 tuntia.
 7) Myös Targuksen kantolaukku puuttuu pakkauksesta, vaikka myyjän kanssa *sovittiin*, että saan sen kaupan päälle.
 8) *Maksetaan kaikki* veroja ja veroilla kustannetaan sosiaalihuoltoa.

- 9) Ehkä tämä laaja valikoima kaikkea ei olekaan hyväksi meille? Jos *käytettäisiin* vaan sitä omasta maasta tulevaa ruokaa ja *kasvatettaisiin* se vielä itse?

Lisäksi ilmisubjektien vähyyteen voi vaikuttaa se, että ne ovat yleisesti ottaen harvinaisempia kirjoitetussa kielessä (ISK §1268). Vaikka puhutun kielen piirteenä monikon 1. persoonan funktiossa toimiva passiivimuoto vaatisikin siis lähes aina ilmisubjektin, saattaa se, että aineiston tekstit ovat kirjoitettuja aiheuttaa sen, että ilmisubjekti jää oppijoiden teksteistä usein pois.

Mikä saattaa myös selittää *ollaan*-muotojen suurta määrää, on Moisanderin (2014: 37–38, 41) havainto S2-oppikirjojen monikon 1. persoonan funktiossa toimivien passiivimuotojen ilmisubjektillisuudesta. Hänen mukaansa vain noin puolessa oppikirjojen monikon 1. persoonaan viittaavista passiivimuodoista käytetään ilmisubjektia siitakin huolimatta, että osassa aineiston kirjoista eksplisiittisesti opetetaan, että passiivimuodon kanssa on aina oltava pronominisubjekti, kun viitataan monikon 1. persoonaan. Oppikirjojen mallikaan ei siis ole aina aivan johdonmukainen, ja saattaa jopa tukea ilmisubjektin poisjättämistä.

5.2 Monikon 1. persoonan funktiossa toimivien verbinmuotojen esiintyvyys taitotasoilla A1–C2

5.2.1 Persoonapäätteiset muodot ja morfologiset passiivimuodot

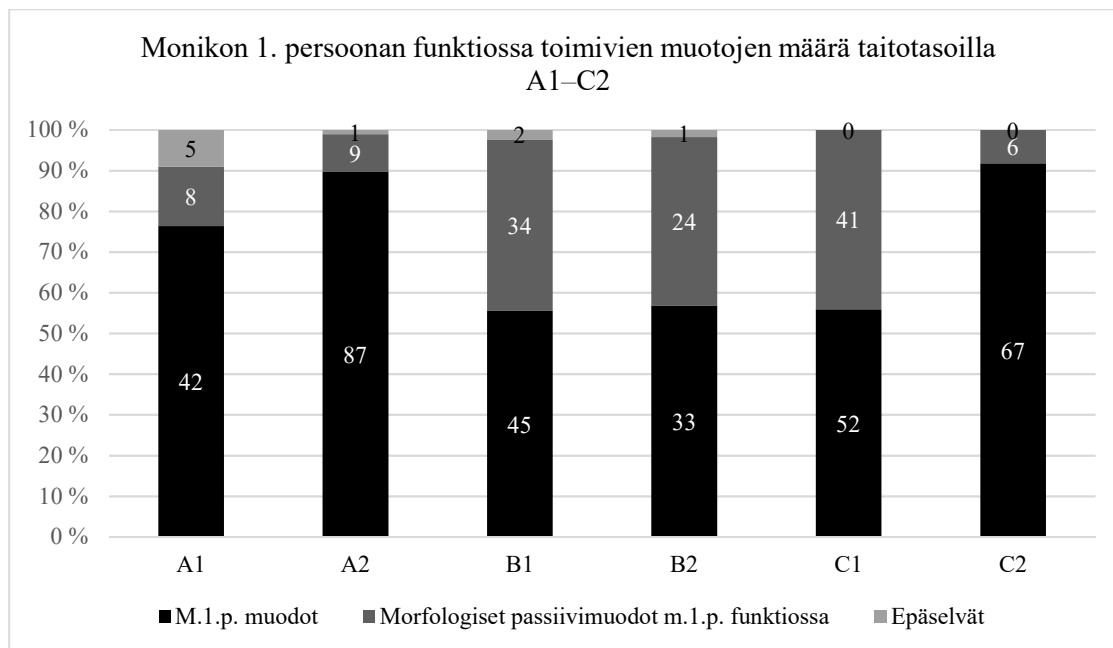
Monikon 1. persoonaan viittaavista muodoista sekä persoonapäätteisiä että morfologisia passiivimuotoja esiintyy kaikilla taitotasoilla. A-tasolla selvästi suurin osa muodoista on vielä persoonapäätteisiä (76 ja 90 %), mutta B-tasolle siirryttäessä passiivimuotojen osuus kasvaa 42 prosenttiin ja säilyy melko samana C1-tasolle asti. C2-tasolla passiivimuotojen osuus sen sijaan putoaa kahdeksaan prosenttiin. Kuviossa 1 esitetään tarkemmin persoonapäätteisten ja morfologisten passiivimuotojen sekä epäselvien muotojen määrät kullakin taitotasolla.

Vaikuttaisi siis siltä, että oppimisen alkuvaiheessa kirjoittajat käyttävät pitkälti persoonapäätteisiä muotoja, mutta vähitellen kielitaitonsa kehittyessä he alkavat käyttää yhä enemmän passiivimuotoa monikon 1. persoonan funktiossa, kunnes sen käyttö kielitaidon vakiintuessa jää kirjoitetusta kielestä lähes pois. Tätä kehityskulkua voi selittää se, että alkuvaiheen S2-opetuksessa keskitytään usein lähinnä norminmukaiseen kieleen, ja epävirallisempien muotojen opettelu alkaa vasta myöhemmin (ks. esim. Tanner 2012: 30). Esimerkiksi vain hyvin harvoissa alkeistason S2-oppikirjoissa opetetaan muuta kuin norminmukaista yleiskieltä (Moisander

2014: 2). On siis ymmärrettävää, että A-tasolla passiivimuodot monikon 1. persoonan funktiossa ovat vielä harvinaisia. Joitakin esiintymiä muodoista toki on jo A-tasolla, mikä taas lienee luonnollista, kun ottaa huomioon kohdekielisen ympäristön, jossa oppijat saavat kielellistä syötöstä myös epävirallisemmasta rekisteristä. Passiivimuotojen yleistymistä B-tasolla tukee se, että jatkotason S2-oppikirjoissa passiivin käyttö monikon 1. persoonan funktiossa on yleinen tapa tuoda oppikirjojen dialogeihin puhutun kielen piirteitä, ja osassa kirjoissa passiivin käyttöä monikon 1. persoonan muotona myös eksplisiittisesti opetetaan (Moisander 2014: 41, 59).

Kuvio 1.

5.2.2 Ilmisubjektilliset ja ilmisubjektittomat muodot

Ilmisubjektillisten muotojen osuus niistä monikon 1. persoonaan viittaavista muodoista, jotka voivat syntaktisesti saada ilmisubjektin, pienenee aineistossani selvästi siirryttäessä alemmilla taitotasoilta ylemmäs. A1-tasolla kaikista monikon 1. persoonan funktiossa toimivista muodoista ilmisubjektillisiä on vielä 46 prosenttia, josta määrä tasaisesti laskee ollen B2-tasolla enää 25 %. Mielenkiintoisesti ilmisubjektillisten muotojen osuus on kuitenkin vähäisin C1-tasolla (11 %), kun taas C2-tasolla osuus nousee 12 prosenttiin. Toki ero on hyvin pieni ja saattaa selittyä myös sattumalla.

Samankaltainen vähenevä trendi on havaittavissa tarkasteltaessa ilmisubjektien esiintyvyyttä erikseen persoonapäätteisissä muodoissa. A1-tasolla *me olemme* ja *olemmme*-muotoja on

vielä yhtä paljon, 21 kappaletta kumpaakin. Ylemmille tasoille edettäessä *me olemme* -muotojen osuus kuitenkin vähenee tasaisesti niin, että C2-tasolla enää 13 % *-mme*-päätteisistä verbinmuodoista on ilmisubjektillisia.

Ollaan-muotojen osuus niistä passiivimuodoista, joissa ilmisubjekti on syntaktisesti mahdollinen, on jokaisella taitotasolla melko suuri. Jo A1-tasolla 75 % monikon 1. persoonan funktiossa toimivista passiivimuodoista on *ollaan*-tyyppiä. Ilmisubjektit eivät kuitenkaan vähene morfologisissa passiivimuodoissa niin systemaattisesti kuin persoonapäätteisissä muodoissa. A2-tasolla *me ollaan* -muotoja on 11 %, jonka jälkeen osuus lähes kaksinkertaistuu B1-tasolla, mutta laskee edettäessä tasoille B2 ja C1. C2-tasolla *me ollaan* -muotoja ei ole enää lainkaan. Tarkemmin ilmisubjektillisten muotojen osuudet eri taitotasoilla ovat nähtävissä taulukosta 2.

Taulukko 2. Ilmisubjektillisten muotojen määrä ja suhteelliset osuudet eri taitotasoilla.

Taitotaso	Kaikki ilmis.		<i>Me olemme</i> -muodot		<i>Me ollaan</i> -muodot	
	n	%	n	%	n	%
A1	23	46	21	50	2	25
A2	34	35	33	38	1	11
B1	24	30	17	38	7	21
B2	14	25	10	30	4	17
C1	10	11	8	15	2	5
C2	9	12	9	13	0	0

Nämä tulokset ovat linjassa Törön (2017: 33) tutkimuksen kanssa, jossa hän havaitsi ilmisubjektien vähenevän yksikön 1. persoonan verbinmuotojen yhteydestä siirryttäessä alemmilla taitotasoilla ylemmille. Törön aineistossa A1-tasolla ilmisubjektillisiä yksikön 1. persoonan muotoja on 43,8 % kaikista yksikön 1. persoonan muodoista, mikä on lukemana hyvin lähellä omaani. Yksikön 1. persoonan muodoista ilmisubjektit tosin vaikuttavat vähenevän nopeammin: Törön aineistossa A2-tasolla ilmisubjektillisten muotojen osuus on 30,7 % ja B1-tasolla enää 17,6 %. B2-tason lukema 8,2 % on lähellä omaa C-tason lukemaani. Törön aineistossa C-tasoilla ilmisubjekteja on enää noin kolmessa prosentissa yksikön 1. persoonan muodoista, mikä on huomattavasti vähemmän kuin omassa aineistossani.

5.3 Monikon 1. persoonan funktiossa toimivien verbinmuotojen esiintyvyys eri tehtävätyypeissä

5.3.1 Monikon 1. persoonaan viittaavien muotojen määrä eri tehtävätyypeissä

Monikon 1. persoonaan viittaavien muotojen määrä vaihtelee melko paljon eri tehtävätyyppien välillä. Eniten monikon 1. persoonan muotoja on epämuodollisen viestin tehtävätyypin vastauksissa (26 kappaletta tuhatta sanaa kohden, yhteensä 297 muotoa). Selvästi vähiten monikon 1. persoonaan taas viitataan muodollisissa viesteissä, joissa monikon 1. persoonan funktiossa toimivia muotoja on vain neljä kappaletta tuhatta sanaa kohden (75 muotoa). Mielipideteksteissä vastaava määrä on kahdeksan (192 muotoa).

Monikon 1. persoonaan viittaavien muotojen määrän suurta vaihtelua selittää ensisijaisesti tehtävänantojen luonne: epämuodollisten viestien tehtävänannoissa pyydytty kahdenväliset viestit suosivat kommunikaatiotilanteen osanottajien takia monikon 1. persoonan muotoja. Aineiston epämuodollisissa viesteissä on hyvin usein kyse yhteisen tapaamisen perumisesta tai sopimisesta, mikä johtaa siihen, että viesteissä viitataan itseen ja ystävään monikon 1. persoonan muodolla, esimerkiksi ehdotettaessa yhteistä tekemistä (esim. (10)). Toisinaan monikon 1. persoonan muodoilla voidaan viitata myös omaan perheeseen, esimerkiksi kerrottaessa kuuluisia ystävälle kirjeen välityksellä (esim. (11))

- 10) **Voisimmekö** mennä saunaan yhdessä kahden päivän päästä? Minusta olisi tosi kiva! *Tavataanko kello seitsemän?*
- 11) Sinä varmasti tiedät, että **me rakennamme** oma kotitalo. Kohta se tulee jo valmis. ja **me muutamme** sinne.

Epämuodollisissa viesteissä monikon 1. persoonaan viittaavien muotojen suurta määrää selittää kommunikaatiotilanteen tyyppillisten osapuolten lisäksi viestin tekstilaji, johon kuuluu jonkinlainen kiteytynyt, usein passiivimuotoinen monikon 1. persoonan imperatiivin funktiossa toimiva lopputervehdys, kuten *nähdään* tai *soitellaan*. Epämuodollisten viestien tehtävänannoissa usein jopa erikseen muistutettiin kirjoittajaa käyttämään asianmukaisia alku- ja lopputervehdyksiä.

Muodollisten viestien osalta tehtävänannot vaikuttivat päinvastaisesti monikon 1. persoonaan viittaavien muotojen määrään. Näissä tehtävänannoissa tyyppillisin kommunikaatiotilanne on asiakaspalautteen antaminen. Asiakaspalautteissa on tavallista viitata asiakkaana itseen ja

teititellä yrityksen edustajaa, ja vain harvoissa tapauksissa on tarve viitata monikon 1. persoonaan. Aineistossani tällaisia tapauksia ovat esimerkiksi asiakkaan viittaaminen itseensä ja joihinkin muihin henkilöihin (usein perhe) asiakkaina tai yhteisen toiminnan ehdottaminen tilanteen ratkaisuksi, kuten esimerkeissä (12) ja (13).

- 12) + Hotellin ruoka, koska **rakastamme** italialaista ruokaa ja ravintola oli mukava paikka.
- 13) Ottakaa yhteyttä minuun ja *selvitetään* miten *toimitaan* tilaukseni!

A- ja B-tasoilla, joilla tehtävänannot ovat lähes yksinomaan asiakaspalautteen antamista monikon 1. persoonaan viittaavia muotoja esiintyykin alle kymmenen jokaisella tasolla. Tehtävänannot monipuolistuvat C-tasolla, mikä näkyy myös monikon 1. persoonaan viittaavien muotojen määrän kasvuna, mutta muotojen yhteismäärä jää epämuodollisissa viesteissä kuitenkin varsin pieneksi.

Mielipidetekstit jäävät tehtävätyyppinä monikon 1. persoonaan viittaavien verbinmuotojen määrän osalta muodollisten ja epämuodollisten viestien välimaastoon. Tyypillisesti monikon 1. persoona tulee esiin mielipideteksteissä, kun kirjoittaja viittaa johonkin ryhmään, johon katsoo itse myös kuuluvansa, esimerkiksi suomalaisiin tai kaikkiin ihmisiin yhteisesti (esim. (14)). Toinen tyypillinen tilanne on itseen ja omaan perheeseen viittaaminen, esimerkiksi kerrottaessa omia (ja perheen) kokemuksia argumentoinnin tueksi tai ilmaistaessa koko perheen mielipidettä (esim. (15)). Lisäksi A-tasolla monikon 1. persoonan muotoja esiintyy erityisen runsaasti mielipideteksteissä, joissa tehtävänä oli kirjoittaa opettajalle palautetta kurssista. Näissä vastauksissa monikon 1. persoona on tarpeen, kun oppijat kertovat, mitä kurssilla tehtiin (esim. (16)). Suurin osa mielipidetekstien A-tason monikon 1. persoonan funktiossa toimivista muodoista onkin peräisin juuri kurssipalautteista.

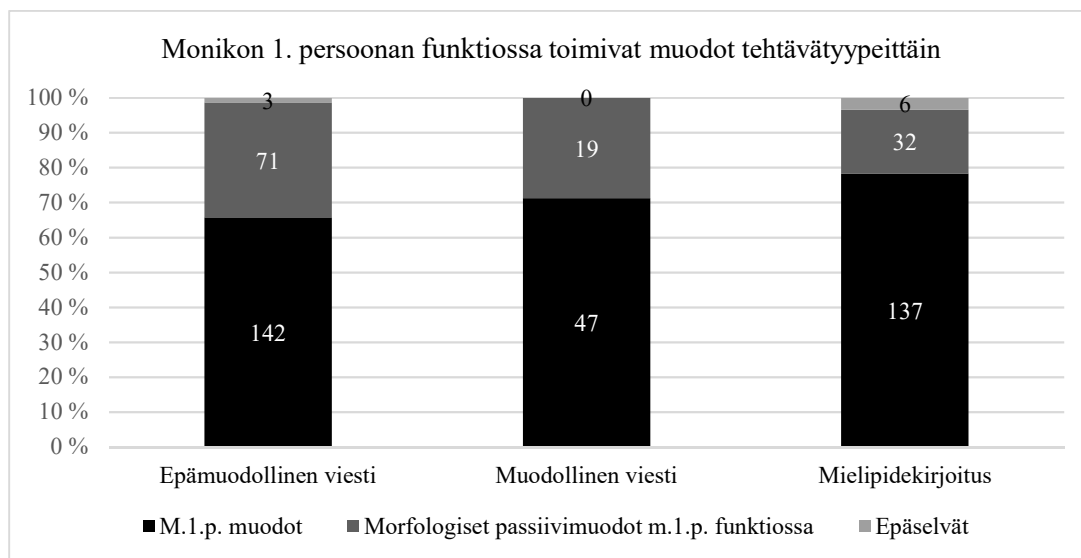
- 14) Lapsi pitää oppia tyykkää käikke ihmiset valtamatta mistä ne tulevat koska **olemme** samoja.
- 15) Muutta auton huono puoli on se että se on pieni minun perhella, varsinkin sen jälkeen kun vaimoni sai lasta, nyt meilla perhessa kuusi henkilöä ja **emme** kaikki **mahtu** autossa.
- 16) **Opiskelemme** kielioppia hyvin paljon. **Me voimme** puhua oikeasti. Sitten kieliopin kanssa **opiskelemme** uusia sanoja.

5.3.2 Monikon 1. persoonaan viittaavien muotojen vaihtelu eri tehtävätyypeissä

Tehtävätyypeistä epämuodollisissa viesteissä on käytetty eniten passiivia monikon 1. persoonan funktiossa. Passiivimuodot kattavat 33 % epämuodollisten viestien monikon 1. persoonaan viittaavista verbinmuodoista. Muodollisissa viesteissä niitä on hieman vähemmän: 29 % moni-

kon 1. persoonaan viittaavista muodoista on morfologisesti passiiveja. Vaikka muodolliset viestit edustavat nimensä puolesta muodollista rekisteriä, on epämuodollisen rekisterin mukaisia passiivimuotoja kuitenkin vähiten mielipidekirjoituksissa. Mielipidekirjoitusten monikon 1. persoonaan viittaavista muodoista vain 19 % on passiivimuotoja. Tarkemmin eri monikon 1. persoonan funktiossa toimivien muotojen määrä on nähtävissä kuviosta 2.

Kuvio 2.

Persoonapäätteisten muotojen ja morfologisten passiivimuotojen vaihtelun perusteella voitaisiin siis todeta, että kirjoittajat ovat pitäneet muodollisimpana tehtävätyyppinä mielipidekirjoitusta, sillä siinä on eniten muodollisen rekisterin mukaisia persoonapäätteisiä muotoja. Tässäkin on tosin huomioitava monikon 1. persoonaan viittaavien muotojen suhteellisen vähäinen määrä ainakin muodollisissa viesteissä, minkä vuoksi niissä eri muotojen osuuksiin vaikuttaa todennäköisemmin myös sattuma.

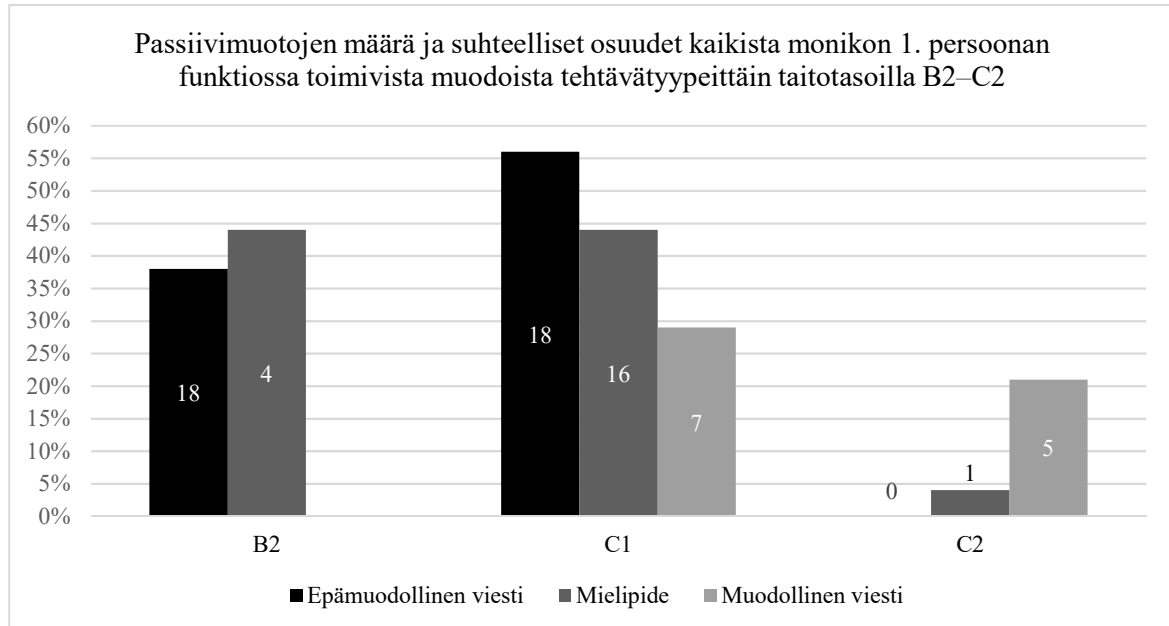
Perusteluja mielipidekirjoitusten ja muodollisten viestin väliseen muodollisuusasteen eroon voidaan kuitenkin löytää myös tehtävänannoista. Perustasolla sekä muodollisten viestien että mielipidekirjoitusten tehtävänannot ovat palautteen antamista, eivätkä ne eroa muodollisuusasteeltaan olennaisesti toisistaan. Keski- ja ylimmällä tasolla muodollisten viestien tehtävänantoina on sähköposteja, kun taas mielipidetekstien tehtävänannot ovat mielipidekirjoituksia, joiden julkaisupaikkana on usein sanomalehden yleisönosasto. Vaikka periaatteessa kumpikin tehtävätyyppi kuuluu muodollisen kielen rekisteriin, sallii tehtävänannoista sähköposti-

viesti kenties enemmän myös epämuodollisen rekisterin käyttöä. Sähköpostiviesti, kuten muukin nykyaikainen sähköinen viestintä, lienee lähempänä epävirallista puhutulle kielelle tyypillistä rekisteriä kuin painettu sanomalehti, joka on edelleen tekstilajina melko muodollinen.

Yleisesti ottaen vaikuttaa siltä, että tehtävätyypin muodollisuusaste vaikuttaa jonkin verran oppijoiden käyttämiin verbinmuotoihin. Alemmilla kielitaitotasolla ei eroja muotojen käytössä toki välttämättä kannata tarkastella oppijoiden tekeminä tietoisina valintoina, vaan kyse lienee erityisesti A-tasolla siitä, että oppijat käyttävät niitä muotoja, jotka hallitsevat. Alemmilla tasoilla oppijat eivät välttämättä aina edes erota, että kyse on kahdesta erillisestä monikon 1. persoonan funktiossa käytettävästä muodosta.

Ylemmillä tasoilla voidaan jo kuitenkin olettaa kirjoittajan tekevän tietoisia rekisteriin ja tyyliin liittyviä valintoja. Esimerkiksi yleisten kielitutkintojen taitotasojen kuvauksissa tasolla 4 (vastaa EVK:n B2-tasoa) oppijan odotetaan jo erottavan virallisen ja epävirallisen kielimuodon ja pystyvän myös kirjoittamaan sekä yksityisiä että puolivirallisia tekstejä. Ylimmällä tasolla (C-taso) oppijalta puolestaan vaaditaan jo kirjoittamista tilanteeseen ja asiaan sopivalla tyyllillä. (Opetushallitus 2011: 8–9, 15.)

Kuvio 3.

Kolmella ylimmällä tasolla eri muotojen osuudet kertonevat siis jo ainakin joiltain osin myös oppijoiden tekemistä tyyllillisistä valinnoista. Kuviossa 3 on nähtävissä epävirallisen rekisterin passiivimuotojen määrä kolmella ylimmällä taitotasolla eri tehtävätyypeissä. Muodollisista viesteistä olen jättänyt B2-tason tarkastelun ulkopuolelle, koska sillä tasolla monikon 1.

persoonaan viittaavia muotoja on aineistossani yhteensä vain kaksi. Vertailtaessa vain ylimpien tasojen muotoja mielenkiintoista on se, että B2-tasolla mielipideteksteissä on itse asiassa enemmän epämuodollisen rekisterin mukaisia muotoja (44 %) kuin epämuodollisissa viesteissä (38 %), olkoonkin, että ero ei ole kovin suuri. C1-tasolla passiivimuotoja on eniten epämuodollisissa viesteissä, kun taas muodollisissa viesteissä niitä on vähiten. C2-tasolla tilanne on päinvastainen: epämuodollisissa viesteissä ei ole enää lainkaan monikon 1. persoonan funktiossa toimivia passiivimuotoja, kun taas muodollisissa viesteissä niitä on 21 %. Ylemmillä taitotasoilla eri muotojen käytön suhteesta tehtävätyyppiin ei siis voida tehdä kovin yhteneviä johtopäätöksiä kirjoittajien tyylillisistä valinnoista.

Myös kirjoitustehtävien tehtävänannoilla on toki merkitystä muotojen valinnassa. Epämuodollisissa viesteissä monikon 1. persoonaan viittaavien passiivimuotojen määrän vähentämistä C1-tasolta C2-tasolle selittänee ainakin osittain tehtävänanto, jossa piti kirjoittaa talkookutsu taloyhtiön asukkaille. Passiivimuoto sopii talkookutsuun hyvin, kun esimerkiksi kerrotaan, mitä talkoissa tehdään. Lisäksi talkookutsun tehtävänannossa on valmiiksi tarjolla useita passiivimuotoja, joita oppijat ovat usein hyödyntäneet vastauksissaan. C1-tasolla kirjoittajat eivät kuitenkaan vielä ilmeisesti täysin hallitse passiivin käyttöä, mikä johtaa siihen, että monet passiivimuodot saavat oppijoiden teksteissä passiivin sijaan monikon 1. persoonaan viittaavan tulkinnan. Esimerkissä (17) kirjoittaja käyttää passiivia kertoakseen mitä talkoissa tehdään. Lauseenalkuisuuden takia morfologiset passiivimuodot ovat kuitenkin tulkittavissa ennemmin monikon 1. persoonaan viittaaviksi kuin aidoiksi, viittausuhteeltaan avoimiksi passiiveiksi (passiivilauseen teemattomuudesta ks. esim. ISK §1316, §1318, §1326). C2-tasolla passiivimuodot ovat sen sijaan tulkittavissa pääosin aidoiksi passiiveiksi. Esimerkissä (18) kirjoittajan käyttämät passiivimuodot (alleviivattu) eivät välttämättä ole puhujan suhteen inklusiivisia, vaan kirjoittaja kertoo talkoista enemmän yleisellä tasolla. Tekstin loppupuolella esiintyy tosin yksi monikon 1. persoonaan viittaava passiivimuoto *nautitaan*, mutta sekin toimii kehotuksena monikon 1. persoonan imperatiivin funktiossa, eikä sen käytölle täten ole varsinaisesti vaihtoehtoa.

- 17) Kaikki kevää talkoille!
22.04 (lauantaina) meidän taloyhtiössä on talkoot. *Tavataan* klo 12 Matti Solkin pihan vieressä. *Kerätään* roskat, *siivotaan* yhteissaunaa, *korjataan* vanhoja postilaatikoita jne. *Jatketaan* klo 17 asti. Mukaan tarvitaan työkaluneita, puutyökalusteita lainaa Matti. Talkoot ei vaadi juhlaaotteita niin tulkaa vanhoissa ja kun kevät on niin outo, talvivaatteissa. Tarjolla illalla entiseen tapaan olutta, makkaraa ja joitakin yllätyksiä! Pidä kotimme siistinä!

18)

4.9.2005

Hei kaikki asukkaat!

Taloyhtiömme perinteiset kevättalkoot pidetään la 16.4.2005 klo 14-18 00, A ja B talojen pihalla. Talkooissa siivotaan kävelytiet, leikataan pensaat ja siistitään piha kevätkuntoon. Mukaan tarvitaan puutarhahanskat ja hyvä mieli. Työvälineet (harjat, oksasakset yms.) löytyvät B talon pesutuvan eteisestä. Sään mukainen vaatetus päälle! (Lapsille kannattaa laittaa kumisaappaat ja kurahousut, takapihalta löytyy ihania lätäköitä.) *Nautitaan* yhdessä liikunnasta, seurasta ja siististä pihasta! Huomio! Hyvin tehdyn työn päätteeksi taloyhtiö tarjoaa makkaraa ja olutta. (Lapsille mehua.)

Tervetuloa mukaan!
taloyhtiön puolesta: Maija

On myös tärkeää huomata, että ylempillä tasoilla yksittäisten kirjoittajien valinnat vaikuttavat muotojen kokonaismäärään enemmän kuin alemmilla tasoilla. Kun tekstit pitenevät, saattaa jo se, että yksi kirjoittaja käyttää paljon tiettyä muotoa heilauttaa kokonaismäärää ja näin hankaloittaa yleistämistä. Esimerkiksi muodollisissa viesteissä C2-tasolla morfologisten passiivimuotojen suurta prosenttiosuutta selittänee osittain se, että monikon 1. persoonaan viitattavia muotoja oli tasolla yhteensä 24 kappaletta, joista viisi passiivimuotoja. Näistä viidestä kolme oli samasta tekstistä, joka oli tyyliältään hyvin rento ja epämuodollinen, vaikka tehtävänantona olikin työsähköpostin kirjoittaminen.

5.4. Monikon 1. persoonan imperatiivin funktiossa toimivat verbinmuodot

Monikon 1. persoonan imperatiivimuotoja on koko aineistossa vain kaksi: *älkäämme sortuko* ja *älkäämme pilatko*. Molemmat esiintyvät mielipidekirjoituksissa C2-tasolla. Kuten nykykielessä muutenkin, myös aineistossani monikon 1. persoonan imperatiivimuodot siis korvautuvat useimmiten morfologisella passiivimuodolla. Usein silloinkin, kun kirjoittaja ei muuten käytä tekstissään passiivimuotoa monikon 1. persoonan funktiossa, on se kuitenkin käytössä imperatiivisia vaativissa ilmauksissa. Esimerkissä (19) kirjoittaja käyttää läpi tekstin hyvin systemaattisesti persoonapäätteisiä muotoja monikon 1. persoonan indikatiivin funktiossa, mutta tekstin lopussa olevissa kehotuksissa hän kuitenkin vaihtaa morfologisiin passiivimuotoihin sen sijaan, että käyttäisi persoonapäätteisiä imperatiivimuotoja (*ottakaamme, istuttakaamme, tavatkaamme*).

19) Arvokkaat naapurit!

Keväät on jo tullut. Katsokaa, miten kaunis luonto on ympärillämme! Olisi kiva meidänkin liittyä luontoon! **Kokoonnummeko** talkoihin ensi lauantaina kl. 9 pihaamme siivoamaan. Jos **olemme** aktiivisia, niin se suur-siivous kestää vähemmän, parissa tunnissa **teemme** kaikki. Mukaan on otettava tarvittavia kaluja, muovipusseja ja työormikkaita. Kaunista keväistä päivää katsomatta olisi kiva pukea päälle sopivia vaatteita: saappaat tai lenkkarit jalkaan, kävely- tai työpuvut. Muistakaa sormikkaat! Jos työn aikana tulee nälkä, **voimme** siis ottaa mukaan evästä ja jotakin juotavaa, lapsille

sopisi mehua ja voileipiä. Lapsetkin tarvitsevat sopivaat vaatteet ja jälkineet. Olkaa hyvä, jättäkää koiransa kotiin, koska ne voivat häiritä meitä! **Me tykkäämme** meidän kaupungistamme ja **asumme** talossamme mielillämme. *Otetaan* pois talvista roskaa ja *istutetaan* kauniita kukkia! Elämä tulee paljon kauniimmaksi! *Tavataan* siis lauantaina kl. 9!
Kiitos!

Monikon 1. persoonan imperatiivimuodon korvautumista morfologisella passiivimuodolla selittänee ennen kaikkea muodon marginaalisuus myös natiivien kielenkäytössä. Lisäksi muodon yleisyyteen voi vaikuttaa se, että passiivin käyttö monikon 1. persoonan imperatiivin funktiossa on esillä myös S2-opetuksessa. Moisanderin (2014: 47) mukaan passiivimuotoa käytetään monikon 1. persoonan imperatiivin funktiossa kaikissa kuudessa hänen tarkastelemissaan oppikirjassa, ja osassa muodon käyttöä ehdotusrakenteena myös eksplisiittisesti opetetaan, tosin yhdessä kirjassa se mainitaan mielenkiintoisesti nimenomaan puhutun kielen piirteenä.

Yleisesti ottaen monikon 1. persoonan imperatiivin funktiossa toimivat passiivimuodot ovat aineistossani melko frekventtejä: niitä on lähes puolet kaikista monikon 1. persoonaan viittaavista passiivimuodoista. Imperatiivin funktiossa toimivien muotojen suhteellinen osuus kaikista monikon 1. persoonaan viittaavista passiivimuodoista vaihtelee kuitenkin jonkin verran eri taitotasojen välillä. A1- ja A2-tasoilla imperatiivin funktiossa toimivien passiivimuotojen osuudet ovat suurimmat: 56 % ja 67 %. B1-tasolla vastaava luku on 37 %, josta se nousee B2-tasolle siirryttäessä 54 prosenttiin. C1- ja C2-tasoilla imperatiivin funktiossa toimivien passiivimuotojen osuudet ovat puolestaan 37 % ja 46 %.

Huomionarvoista on kuitenkin se, että A- ja B-tasoilla imperatiivin funktiossa toimivien passiivimuotojen suurta osuutta selittää ennen kaikkea tehtävänanto. Iso osa A- ja B-tasojen imperatiivin funktiossa toimivista passiivimuodoista on peräisin epämuodollisten viestien lopputervehdyksistä, joiden käyttämisestä tehtävänannoissa erikseen muistutettiin. Tällaisia lopputervehdyksiä ovat esimerkiksi *nähdään*, *soitellaan* ja *kirjoitellaan* -tyyppiset kehotukset, joilla viitataan viestin osapuolten tulevaan yhteiseen toimintaan. Nämä lopputervehdykset eroavat muista monikon 1. persoonan imperatiivin funktiossa käytettävistä passiivimuodoista sikäli, että ne on luultavimmin omaksuttu analysoimattomina kokonaisuuksina, pikemminkin leksikon osina kuin verbin taivutusmuotoina. Tällaisten lopputervehdysten käyttö ei siis edellytä oppijalta suomen passiivin käytön hahmottamista tai edes tietoa sen olemassaolosta, eikä niissä siis ole oppijoiden osalta kyse tietoisesta passiivimuodon tai edes verbin käytöstä.

Lopputervehdysten ansioista imperatiivin funktiossa käytettävät passiivimuodot lienevät jonkin verran yliedustuneita erityisesti epämuodollisissa viesteissä. Kahdessa muussa tehtävätyypissä, joissa perus- ja keskitasojen tekstilajit eivät vaadi lopputervehdysten käyttöä, ei passiivimuotoja monikon 1. persoonan imperatiivin funktiossa esiinny A-tasolla juuri lainkaan ja

B-tasollakin huomattavasti vähemmän kuin epämuodollisissa viesteissä. Vaikuttaisi siis siltä, että passiivin varsinainen käyttö monikon 1. persoonan imperatiivin funktiossa ilmaantuu oppijankieleen vasta paljon lopputervehdyksiä myöhemmin. C1-tason muodollisissa viesteissä, joissa tehtävänä oli kirjoittaa työsähköposti, esiintyy monikon 1. persoonan imperatiivin funktiossa käytettävien muotojen joukossa myös jonkin verran lopputervehdyksiä, mikä saattaa johdattaa muodon yliedustumiseen myös näissä vastauksissa.

Mielipideteksteissä morfologisten passiivimuotojen imperatiivista käyttöä ei sen sijaan esiinny lopputervehdysten muodossa juuri lainkaan, eikä tekstilaji sellaiseen kannustakaan. Tämän tehtävätyypin kohdalla mielenkiintoista onkin, että imperatiivin funktiossa käytettyjen muotojen osuus kasvaa melko systemaattisesti taitotason mukaan niin, että mitä ylemmälle taitotasolle siirrytään, sitä spesifimmin passiivin käyttö monikon 1. persoonan funktiossa rajautuu nimenomaan imperatiiviseen käyttöön (ks. taulukko 3).

Taulukko 3. Imperatiivin funktiossa toimivien passiivimuotojen osuudet monikon 1. persoonan funktiossa toimivista passiiveista taitotasoinnain mielipideteksteissä.

Taitotaso	A1	A2	B1	B2	C1	C2
Morfologiset passiivimuodot m.1.p. imperatiivin funktiossa	0 % n = 0	17 % n = 1	14 % n = 1	33 % n = 2	36 % n = 9	67 % n = 2

Erityisesti muodollisissa tekstilajeissa oppiminen saattaisikin näkyä passiivimuodon käytön vakiintumisena monikon 1. persoonan funktiossa lähinnä imperatiiviin. Vaikka muuten passiivin käyttö monikon 1. persoonan funktiossa luetaan vielä epämuodolliseen rekisteriin kuuluvaksi, ei se imperatiivin funktiossa ole nykykielessä tunnusmerkkisesti epämuodollisen kielen muoto. Täten se on myös virallisessa kielenkäytössä hyvin ”sallittu” piirre, ja joissain tapauksissa persoonapäätteinen monikon 1. persoonan imperatiivimuoto saattaisi jopa vaikuttaa tyylillisesti poikkeavammalta kuin passiivimuoto. Olisikin mielenkiintoista tutkia, näkyisikö mielipidekirjoituksissa havaittavissa oleva trendi myös viesteissä, jos vakiintuneet lopputervehdykset rajattaisiin pois tarkastelusta. Tämän tutkielman puitteissa monikon 1. persoonan imperatiivin funktiossa toimivien passiivimuotojen tarkempi analysointi ei kuitenkaan ole mahdollista.

5.5 Yhteenveto

Analyysin perusteella monikon 1. persoonan verbinmuotojen oppimisprosessin voidaan todeta etenevän karkeasti niin, että oppimisen alussa oppijat käyttävät enimmäkseen pelkkiä persoonapäätteisiä verbinmuotoja monikon 1. persoonan funktiossa. Oppimisen edetessä oppijoille

tulee tutummaksi myös passiivin käyttö monikon 1. persoonan funktiossa ja passiivimuodot vaihtelevatkin keskitasolta C1-tasolle asti melko tasaisesti persoonapäätteisten muotojen kanssa. C2-tasolla passiivit monikon 1. persoonan funktiossa ovat jo hyvin vähäisiä, joten muoto on tässä vaiheessa vakiintunut vahvasti ainakin kirjoituksessa vain passiivikäyttöön, pois lukien monikon 1. persoonan imperatiivin funktiossa toimivat passiivimuodot.

Kuten Törön tutkimuksen (2017) pohjalta voidaan olettaa, vähenevät ilmisubjektit aineistoni teksteissä siirryttäessä alemmilta taitotasoilta ylemmille. Mitään yhtä selitystä ilmiölle tuskin on, mutta ilmisubjektien väheneminen voi johtua esimerkiksi siitä, että oppijoiden kielitaito kehittyy enemmän kirjoitetun kielen mallin mukaiseksi, jolloin ilmisubjektit jäävät pois. Oppijan edistyessä hänen kielenkäyttönsä myös tehostuu, jolloin kenties myös subjektipronominit jäävät yhä useammin pois silloin, kun se on mahdollista. Lisäksi Törö (2017: 50) nostaa esiin huomion, että kielitaidon karttuessa myös suomen kielellä lukeminen lisääntyy, ja tätä kautta oppija saa lisää mallia ilmisubjektien poisjättämisestä, kirjoitetussa kielessä kun ilmisubjekteja ei kovin runsaasti käytetä.

Eri monikon 1. persoonan muotojen valinnan yhteydestä tyyliin ei tämän aineiston perusteella pystytä tekemään kovin suoria johtopäätöksiä. Aineistossani epävirallisen rekisterin passiivimuodot monikon 1. persoonan funktiossa ovat tehtävätyypin muodollisuusasteesta riippumatta C2-tasolla hyvin vähäisiä. Myöskään tasoilla B2 ja C1, joilla oppijoiden voidaan olettaa jo tekevän tietoisia tyyliin ja rekisteriin liittyviä valintoja, ei eri tehtävätyyppien välillä ole havaittavissa ainakaan kovin yksiselitteistä vaihtelua.

Jotta oppijoiden eri rekistereissä käyttämistä monikon 1. persoonan funktiossa toimivista muodoista saataisiin kattava kuva, olisikin epäilemättä tarpeen tutkia myös oppijoiden puhuttua kieltä. Koska persoonapäätteinen muoto ei ole erityisen tunnusmerkkinen piirre edes epämuodollisessa kirjoitetussa kielessä, ja koska aineistoni koostuu vain kirjoitetusta kielestä, saattavat epämuodollisetkin viestit olla liian ”muodollisia”, jotta oppijat uskaltautuisivat käyttämään passiivia monikon 1. persoonan funktiossa. Esimerkiksi S2-oppikirjoissa passiivin käyttö monikon 1. persoonan muotona esitellään nimenomaan puhutun kielen piirteinä (ks. Moisander 2014: 38), joten voi hyvin olla, ettei se ilmaannu oppijoiden kirjoitukseen helposti edes epävirallisissa konteksteissa, varsinkaan kielitaidon testaustilanteessa, jossa oppijoilla lienee tavallista enemmän painetta oikeakielisyyteen. Puhutussa kielessä passiivin käyttö monikon 1. persoonan muotona taas lienee ainakin epämuodollisissa tilanteissa jopa neutraalimpaa kuin persoonapäätteisen muodon käyttö, joten puhuttua kieltä tarkastelemalla myös muotojen vaihtelusta saataisiin luultavasti tarkempi kuva.

6 PÄÄTÄNTÖ

Eri verbinmuotojen käyttö monikon 1. persoonan funktiossa ei oppijoiden teksteissä ole useinkaan erityisen selkeää tai systemaattista. Vielä varsin edistyneillekään oppijoille ei vaikuta aina olevan täysin selvää, miten eri monikon 1. persoonan funktiossa käytettävät muodot eroavat toisistaan. Muotojen käyttö vaikuttaakin vakiintuvan vasta C2-tasolla. Eri muotojen sekoittuminen ja erilaiset virheet kuuluvat tietenkin oppimisprosessiin, eivätkä ne ole välttämättä huono asia, mutta myös opetuksella on vaikutusta muotojen oppimiseen.

Oppikirjojen valossa monikon 1. persoonan funktiossa toimivien muotojen opettaminen ei vaikuta erityisen yhtenevältä tai johdonmukaiselta. Moisanderin (2014) tarkastelemissa oppikirjoissa passiivimuotoa monikon 1. persoonan funktiossa käytetään ja opetetaan hyvin vaihtelevasti ja jopa osin ristiriitaisesti. Eri monikon 1. persoonan funktiossa toimivien muotojen rekistereistä ei ole yksimielisyyttä, eikä liioin siitä, onko ilmisubjekti pakollinen monikon 1. persoonan funktiossa toimivan passiivimuodon kanssa vai ei. Lisäksi passiivimuodon käyttö monikon 1. persoonan funktiossa esitellään oppijoille ilmeisen myöhään, vaikka ilmiö on hyvin yleinen nykykielessä.

Monikon 1. persoonan funktiossa toimivien muotojen opetuksessa vaikuttaisi olevan yhtäläisyyksiä kielen epävirallisempien piirteiden opetukseen yleisemminkin. Normitettuun yleiskieleen liitetään Suomessa selkeyden ja oikeellisuuden käsityksiä, ja sitä onkin pidetty usein sopivimpana rekisterinä opetukseen. Myös S2-opetuksessa yleiskieltä on pidetty neutraalina kielimuotona, joka sopii kaikkiin konteksteihin, ja esimerkiksi useimpien S2-oppikirjojen dialogit ovat rekisteriltään muodollisia, 'kirjakielisiä'. (Lehtonen 2015: 212–214, 223; Tanner 2012: 42.) Opettajat saattavat epäröidä kielen epävirallisempien varianttien opetusta, vaikka pitäisivätkin niiden hallintaa oppijan kannalta tärkeänä. Varsinkin alkuvaiheessa opettajat saattavat pelätä oppijan kuormittuvan tai sekoittavan asioita liikaa, jos opetetaan rinnakkain useampaa rekisteriä. Alkeisopetuksessa epämuodollisten varianttien opetus jääkin usein syrjään muiden tärkeämmiksi koettujen asioiden tieltä. Puhuttu kieli myös nähdään epäselvänä ja sääntöttömänä, mikä vaikeuttanee sen lähestymistä opetuksessa. (Sillankorva 2015: 50–52.)

S2-opetuksessa perinteinen ajatus on ollut, että ensin oppijoiden on opittava normitettu yleiskieli, ja vasta sen jälkeen voidaan keskittyä epämuodollisen kielen opetteluun (Sillankorva 2015: 52, Tanner 2012: 30). Suomi toisena kielenä -opetuksessa pitäisi nähdäkseni kuitenkin opettaa alusta asti yhtä lailla sekä muodollista että epämuodollista kieltä. Mikäli kielenoppimisen tavoitteena on vain kielenkäyttötilanteissa selviytyminen, voi tuottamisen osalta pelkkä

muodollisen rekisterin hallinta periaatteessa riittää oppijalle. Epämuodollisia variantteja oppijan taas tulisi vähintään ymmärtää, sillä niitä hän kuulee jatkuvasti arkielämässä. Myös epävirallisen kielen tuottaminen on kuitenkin tärkeää niille oppijoille, jotka eivät halua kielenkäyttönsä vuoksi tulla sosiaalisesti leimatuiksi, sillä esimerkiksi arkipäivän puhetilanteissa täysin normien mukainen kielenkäyttö on liian muodollista ja leimaa puhujansa kielteisesti (Anhava 2000; Mantila 2004: 334). Liian yleiskielinen puhe saattaa myös leimata puhujansa kielenoppijaksi tai muuten kielellisesti taitamattomaksi (Lehtonen 2015: 213, 244; ks. myös Tanner 2012: 45). Pelkkä muodollisen rekisterin virheetönkään hallinta ei siis useimmiten riitä suomea toisena kielenä oppivalle. Erityisesti nykyään, kun kielen epämuodollisten varianttien käyttöala on esimerkiksi sosiaalisen median yleistymisen myötä kasvanut, on niiden hallinta entistä merkityksellisempää myös S2-oppijoille (ks. esim. Ahonen & Peltola 2015).

Koska tutkimukseni aineisto on melko suppea ja koostuu pelkästään suomen kielen aikuisoppijoiden tuottamista teksteistä, ei muotojen oppimisprosessia koskevia tuloksia voida ulottaa koskemaan S2-oppijoita yleensä. Esimerkiksi nuorten teksteistä samoja piirteitä tutkitessa saatettaisiin saada hyvinkin erilaisia tuloksia epämuodollisten ja muodollisten muotojen suhteesta. Myös se, että aineiston tekstit eivät edusta aitoja kommunikaatitilanteita, vaan tehtävänantojen pohjalta tuotettuja vastauksia vaikuttanee jonkin verran muotojen esiintyvyyteen. Erityisesti koetilanne saattaa vaikuttaa oppijoiden tuotoksiin niin, että he pyrkivät käyttämään vain sellaisia muotoja ja sellaista sanastoa, jotka he varmasti hallitsevat, mikä taas saattaa johtaa kielenkäytön tiettyyn yksipuolistumiseen. Monikon 1. persoonan muotojen hallintaa olisi siis tarpeen tutkia jatkossa laajemmalla ja monipuolisemmalla, aidoissa vuorovaikutustilanteissa tuotetulla aineistolla. Lisäksi hedelmällistä voisi olla tutkia laajemmin myös muiden epämuodollisten piirteiden kehittymistä oppijansuomessa sekä oppijankielen tilanteista vaihtelua ja eri rekisterien hallintaa.

LÄHTEET

- Ahonen, Lili & Peltola, Katja 2015: Tuplatekstityksestäkö avain oppimateriaalikielen ja arkisuomen välisiin eroihin? – *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 6 (1). – <https://www.kieliverkosto.fi/fi/article/tuplatekstityksestako-avain-oppimateriaalikielen-ja-arkisuomen-valisiin-eroihin/>. 16.4.2018.
- Anhava, Jaakko 2000: Mistä puhumme, kun puhumme kirjakielestä? – *Kielikello* 3/2000. – <https://www.kielikello.fi/-/mista-puhumme-kun-puhumme-kirjakielesta->. 15.4.2018.
- EVK = Eurooppalainen viitekehys: *Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys* 2003. Helsinki: WSOY.
- Hakulinen, Auli 2006: Puhutun kielen kielioppi ja koulu. – Minna Harmanen & Mari Siirainen (toim.) *Kielioppi koulussa. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja XLX* s. 127–136. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- Helasvuo, Marja-Liisa 2006: Passive – personal or impersonal? – Marja-Liisa Helasvuo & Lyle Campbell (toim.), *Grammar from the human perspective. Case, space and person in Finnish* s. 233–255. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins publishing company.
- Helasvuo, Marja-Liisa & Laitinen, Lea 2006: Person in Finnish. Paradigmatic and syntagmatic relations in interaction. – Marja-Liisa Helasvuo & Lyle Campbell (toim.), *Grammar from the human perspective. Case, space and person in Finnish* s. 173–207. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins publishing company.
- ISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lauranto, Yrjö 2013: Suomen kielen imperatiivi – yksi paradigma, kaksi systeemiä. – *Virittäjä* 117 (2) s. 156–200.
- Lehtonen, Heini 2015: *Tyylitellen. Nuorten kielelliset resurssit ja kielen sosiaalinen indeksisyys monietnisessä Helsingissä*. Helsinki: Helsingin yliopisto. – <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/155659/tyylitel.pdf>.
- Mantila, Harri 2004: Murre ja identiteetti. – *Virittäjä* 108 (3) s. 322–346.
- Martin, Maisa 1999: Suomi toisena ja vieraana kielenä. – Kari Sajavaara & Anja Piirainen-Marsh (toim.), *Kielenoppimisen kysymyksiä* s. 157–178. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Moisander, Tiina 2014: *Tehäaks verbeillä puheen tuntua? Aikuisille suunnattujen S2-oppikirjojen dialogien verbit puhekielen mallin rakentajina*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. – <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/45163/tehaaksv.pdf>.
- Mustonen, Sanna 2015: *Käytössä kehittyvä kieli. Paikat ja tilat suomi toisena kielenä -oppijoiden teksteissä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. – <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/45976>.
- Opetushallitus 2011: Yleisten kielitutkintojen perusteet 2011. – http://www.oph.fi/download/155418_YKIperusteetsuo2011.pdf.
- Pertilä, Laura 2000: Passiivimuotojen aktiivistuminen suomen kielessä. – *Sananjalka* 42 s. 115–139.
- Seilonen, Marja 2012: *Epäsuora henkilöön viittaaminen oppijansuomessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. – <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/40664/978-951-39-5025-5.pdf>.
- Shore, Susanna 1986: *Onko suomessa passiivia?* Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Shore, Susanna & Mäntynen, Anne 2006: Johdanto. – Susanna Shore, Anne Mäntynen & Anna Solin (toim.) *Genre – tekstilaji* s. 9–41. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Sillankorva, Niina 2015: *S2-opettajien käsityksiä puhekielen ja murteen opettamisesta*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopisto, kielten laitos. – <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/47943/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201512023885.pdf>.
- Suni, Minna 2008: *Toista kieltä vuorovaikutuksessa: kielellisten resurssien jakaminen toisen kielen omaksumisen alkuvaiheessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. – <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18556/9789513932091.pdf>.
- Tanner, Johanna 2012: *Rakenne, tilanne ja kohteliaisuus: pyynnöt S2-oppikirjoissa ja autenttisissa keskusteluissa*. – Helsinki: Helsingin yliopisto. – <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/32474/rakennet.pdf>.
- Törö, Mikael 2017: *Ilmijohdon esiintyvyys kirjoitetussa oppijansuomessa*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopisto, kielten laitos. – <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/53632/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201704202023.pdf>.
- Viinikka, Jenni & Voutilainen, Eero 2013: Ääniä ilmassa, merkkejä paperilla – puhutun ja kirjoitetun kielen suhteesta. – *Kielikello* 3/2013. – <https://www.kielikello.fi/-/aania-ilmassa-merkkeja-paperilla-puhutun-ja-kirjoitetun-kielen-suhteesta>. 15.4.2018.